

**UNIVERSITATEA "BABEȘ-BOLYAI"
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE HUNGAROLOGIE
DEPARTAMENTUL DE LITERATURĂ MAGHIARĂ**

TEZĂ DE DOCTORAT

FOTOGRAFIA ÎN LITERATURA MAGHIARĂ CONTEMPORANĂ

REZUMAT

Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. Orbán Gyöngyi

Doctorand:
Nagy Anna

**Cluj-Napoca
2019**

CUPRINS

INTRODUCERE

I. DESPRE RELAȚIA IMAGINE–TEXT DUPĂ "ICONIC TURN"

II. INTERMEDIALITATE – METODE ȘI CONCEPTE

III. FOTOLITERATURA

III.1. Tradiția cercetării fotoliteraturii

III.2. Tradiția cercetării fotoliteraturii maghiare

IV. ORIENTARE ÎN FOTOLITERATURA CONTEMPORANĂ MAGHIARĂ

IV.1. Locuri specifice întâlnirii fotografiei cu literatura

V. CE ESTE FOTOGRAFIA?

V.1. Contextul științific, tehnic și cultural al descoperirii fotografiei

V.2. Consecințele culturale și estetice ale răspândirii fotografierii

V.3. Teorii definitorii în secolul al XX-lea privind fotografia

V.3.1. Walter Benjamin

V.3.2. Roland Barthes

V.3.3. Susan Sontag

V.3.4. Vilém Flusser

V.4. Un experiment anticipativ în vederea definirii fotografiei

V.5. Contextul social al fotografiei

V.6. Tipologii foto

V.7. Locul și materialul fotografiilor

V.8. Fotografierea ca act cultural

V.8.1. Fotografia de amator și fotografia privată

V.8.2. Archiva "Fortepan"

V.8.3. Archiva "Hórusz"

VI. RELAȚIA DINTRE FOTOGRAFIE ȘI LITERATURĂ (MAGHIARĂ) LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

VI.1. Descoperirea "literară" a fotografiei

VI.2. Reacții literare în secolul al XIX-lea

VI.3. Vedere fotografică și pictorească în revistele de specialitate a secolului al XIX-lea

VII. REFERINȚA INTERMEDIALĂ ȘI COMBINAȚIA MEDIILOR

VII.1. Exemple în literatura secolului al XIX–XX-lea

VII.2. W. G. Sebald: *Austerlitz*

VII.2.1. Identitate construită din priviri

VII.2.2. Vedere fotografică și memorie istorică

VII.3. Dubravka Ugrešić: Muzeul capitulației necondiționate

VII.3.1. Poetica nostalgiei

VII.3.2. Urmele mediale a fotografiei în text

VII.3.3. A vedea înseamnă a înțelege

VIII. TEXT ȘI FOTOGRAFIE: COMBINAȚII DE MEDII

VIII.1. Oraș–fotografie–literatură

VIII.1.1. Presiunea dorinței de archivare – fotografiile lui Klösz György

VIII.1.2. Bruno Bourel și Parti Nagy Lajos: *Desene de lumină*

VIII.1.2.1. Despre fotografiile lui Bourel

VIII.1.2.2. Poeziile lui Parti Nagy Lajos din perspectiva fotografiilor

VIII.1.2.3. Estetica fotoliteraturii

VIII.1.3. Responsabilitatea schimbării perspectivei – Erdős Virág: *Corpuri luminoase*

VIII.1.4. Térey János: *Trecere prin Budapesta*

- VIII.1.4.1. Straturi invizibile
 - VIII.1.4.2 O plimbare *între* medii
 - VIII.1.5. Cartea orașului, cazul specific al fotoliteraturii
 - VIII.2. Trecutul lor e trecutul nostru: Závada Pál: *Lumină naturală*
 - VIII.2.1. Particularitățile de fotoliteratură în volumele anterioare ale autorului
 - VIII.2.2. Romanul ca experiment artistic pentru procesarea post-memoriei
 - VIII.2.3. Corul naratorilor. Strategii narative în roman
 - VIII.2.4. Fotografia, ca parte a strategiei narative
 - VIII.2.5. Variantele relației imagine–text în roman
 - VIII.3. Combinații de medii on-line și off-line: proiectul *InstaVers*
 - VIII.3.1. Literatura în era digimodernismului
 - VIII.3.2. Intermedialitate în digimodernism
 - VIII.3.3. Imagini și poezii pe hârtie și ecran
- IX. FOTOGRAFIA ÎN TEXT – IMAGINI TEXTUALE, POETICI IMAGISTICE**
- IX.1. Memorii istorice și personale în imagine/text
 - IX.1.1. Márton László: *Árnyas fõutca*
 - IX.1.1.1. Poetica de album în roman
 - IX.1.1.2. Limbajul ekfrastic în *Árnyas fõutca*
 - IX.1.2 Schein Gábor: (*retuș*)
 - IX.1.2.1. Poetica de retuș în poemele proză
 - IX.1.2.2. Ecfrasis în volumul lui Schein Gábor
 - IX.1.2.3. Markerii mediali ale fotografiei în (*retuș*)
 - IX.2. Poetica de proză a modificării scării: Tóth Krisztina: *Pixel*
 - IX.2.1. Rețeaua personajelor și punctelor de vedere
 - IX.2.2. Strategia metanarativă
 - IX.2.3. Corpusul textului din pixeli
 - IX.3. Intermedialitate creatoare de gen literar: Simon Márton: *Polaroidok*
 - IX.3.1. Volumul, ca și căutător de drum al limbajului, al formei
 - IX.3.2. Structura digimodernă a unei cărți din hârtie
 - IX.3.3. Polaroidul: genul intermediarului în modernitatea digitală

CONCLUZII

SURSE

BIBLIOGRAFIE

FOTOLITERATURA CONTEMPORANĂ MAGHIARĂ: BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Cuvinte cheie

literatura contemporană, literatura maghiară, fotografia, fotoliteratura, mediu, „iconic turn”, intermedialitate, combinație de mediu, referință intermedială, ecfraza, cărțile orașului, memorie, modernitate digitală

Ipoteze și obiective ale disertației

Fotografia este media emblematică a culturii secolului XX și XXI care afectează cele mai multe zone ale vieții umane. Invenția și răspândirea lui au făcut necesară, printre altele, reinterpretarea (auto)reprezentării, memoriei, gândirii despre timp, dar a însemnat și un punct de cotitură în auto-interpretarea artelor și literaturii. Prin urmare, există și multe modalități de conectare – ca și un fel de răspuns la specificitatea acestui mediu – cum se apropie literatura de fotografia. În disertația mea analizez felul în care fotografia apare în literatura maghiară contemporană. Mă concentrez asupra numeroaselor tipuri de relații în cazul cărora intermedialitatea acționează ca o oportunitate pentru creativitatea artistică: pe opere realizate din combinația fotografiei cu textul literar, precum și pe scrieri care includ fotografia în sistemul de motive literare și în forma limbajului. Cercetarea este realizată exclusiv din direcția literaturii, iar scopul este ca prin explorarea a cât mai multor exemple să arăt productivitatea legăturii artistice ale celor două medii și ca prin studii de caz să ilustrez pe lângă care probleme de bază se întâlnesc fotografia și literatura.

Mă interesează mai ales mediul primar al fotografiei și literaturii, formatul de carte. În afară de efectele neintenționate ale paratextelor, analizez cărți care sunt destinate conștient fotoliteraturii. În același timp, este important să se arate că există opere, proiecte semnificative care sunt accesibile numai pe Internet ca o suprafață nouă a literaturii. Peste analiza unor opere, lucrarea dorește a trasa acele teme și probleme caracteristice care au devenit importante pentru fotoliteratura maghiară de după 1990. Scot în evidență exemple tipice cu ajutorul cărora atrag atenția asupra diversității operelor fotoliterare și asupra oportunităților cuprinzătoare ale conlucrării celor două medii. Prin studiile de caz realizez un exercițiu de aplicare a terminologiei speciale utilizabile în analiza operelor fotoliterare.

Volumele studiate în prezenta lucrare sunt grupate după tipologia fotografiilor care apar sau sunt menționate în ele, deoarece consider că este important dacă textelor li sunt alăturate fotografii de artă sau imagini de amatori, poze private. Această decizie este influențată cel mai mult de problema și tema lucrării. Aș dori să subliniez faptul că

fotografiile de diferite genuri și tipuri sunt prezentate în literatură ca răspuns la diferite întrebări și ca întrebări ridicate de alte probleme și, prin urmare, natura intermedială a operelor individuale servește o mare varietate de scopuri artistice. La selectarea lucrărilor examinate am încercat să exemplific cât mai multe variații posibile din domeniile problematice și implementarea formală. Analizele încearcă să arate modul în care funcționează diferitele forme de literatură fotografică și ce efect are caracterul intermedial al operelor asupra formării înțelegerii artistice.

În cazurile categoriei numite de Irina Rajewsky combinație de medii, în legătură cu numele opere, pot fi formulate următoarele întrebări de bază: Care este scopul combinării celor două medii? Despre care tipuri de fotografii vorbim? Care exista mai întâi, textul sau fotografia? Cum funcționează / ar funcționa cele două medii unul fără existența celuilalt? Ce fel de excedent semantic aduce coexistența celor două medii? Despre ce relație putem vorbi, în care gen sau specie poate fi încadrată acea operă?¹

În cealaltă categorie, numită de Rajewsky referință intermedială, observ ce markere mediale ale fotografiei dă formă figurilor de stil care pot fi identificate în lucrările date. Care poate fi miza ca un text să se îndrepte spre mediul de fotografie? Care este problema centrală care declanșează apariția acestui mediu? Cum face acest mediu să modeleze limba, strategia poetică și tehnicile narative?²

Structura lucrării

În primul capitol al tezei de doctorat, prezint premisa teoretică care poate fi folosită pentru a interpreta relația dintre fotografie și literatură în contextul mai larg al relațiilor imagine–text. În cursul cercetării s-a adevărit că studiul interrelației dintre fotografie și literatură presupune o paradigmă științifico-teoretică care trebuie construită pe beneficiile schimbării științelor umaniste în termenii revoluției de mediu, culturale și vizuale.

Ca model pentru analiza operelor selectate am folosit interpretările relațiilor imagine–text lui W.J. Thomas Mitchell ca rezultat al schimbării paradigmei numită ”iconic tun” în științele umane.³ Mitchell, care urmărește să depășească analiza comparativă a operelor literare și artistice, își propune să dezvăluie variații în relațiile imagine–text înțelese în sens general și să evalueze și să interpreteze calitatea relațiilor. În acest context, cele două

¹”media combination” – RAJEWSKY 2005: 50–64.

²”intermedial reference” – RAJEWSKY 2005: 50–64.

³ MITCHELL 1994.

medii care interacționează între ele în cazul nostru vor fi textul literar și fotografia, imaginea fotografică. Fotografia aici înseamnă o categorie largă a temei, a tipului de fotografie, a statutului de producător de imagini (fotograf, amator, producător de imagini de familie etc.) și include tradiția practicilor culturale legate de producerea și utilizarea imaginilor.

Aspectele de bază și aparatul conceptual al analizei operelor individuale sunt date de teoriile despre intermedialitate. După cum spune Henk Oosterling și Irina O. Rajewsky, conceptul de intermedialitate se referă în esență la starea tranzitorie constantă.⁴ În cazul combinațiilor mediilor prezentate în disertație, atenția destinatarului este menținută în mișcare constantă prin complementaritatea celor două medii. Dar rezultatul este acest tip de oscilație care promovează activitatea destinatarului în cazul operelor care se bazează pe lipsa de imagini reale și sunt formate de referințe de medii.

Al doilea capitol al tezei descrie elementele metodologiei și conceptului elaborat pentru studierea caracterului intermedial al artelor, care pot fi aplicate în studiile de interes fotoliterar. Pentru a depăși eterogenitatea conceptelor și expresiilor legate de fenomenul de intermedialitate, Rajewsky a dezvoltat un concept intermedial de interes literar prin introducerea a trei subcategorii specifice (*relocare medială, combinație de medii, referință intermedială*).⁵ În părțile analitice ale tezei, cu ajutorul rețelei conceptuale dezvoltate de Rajewsky prezint pas cu pas mecanismele de colaborare dintre cele două medii.

Scopul celui de-al treilea capitol este de a introduce conceptul de *fotoliteratură*, de a prezenta sursele relevante și literatura. Ca un concept definitiv al unui domeniu specific al intermedialității, se referă în sens larg la lucrări care se bazează într-un fel pe cooperarea acestor două medii. În disertația mea analizez cazurile în care se poate percepe orientarea literaturii spre fotografie.

În celelalte unități ale acestui capitol, prezint, de asemenea, modul în care cercetarea mea se încadrează în tradițiile de studiere a fotoliteraturii și care sunt beneficiile și rezultatele acestui aspect de cercetare în domeniul științei literaturii maghiare.

Cel de-al patrulea capitol analizează scena tipică a întâlnirii dintre literatură și fotografie și prezintă puncte de reper în domeniul fotoliteraturii contemporane maghiare. În acest capitol arăt și modul în care operele discutate în această cercetare se încadrează în numeroasele categorii de lucrări fotoliterare.

Al cincilea capitol al disertației, care este o unitate mai extinsă a tezei, explorează contextul științific, tehnic și social în care a apărut acest mod specific de alcătuire a imaginii,

⁴ OOSTERLING 2003. RAJEWSKY 2005.

⁵ Vezi RAJEWSKY 2005: 43–64.

fotografia, și efecte culturale și estetice ale apariției noului mediu. Aceasta este urmată de o prezentare generală a direcțiilor principale ale teoriei fotografiilor. Discursul despre teoria artei fotografierii, în a doua jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, a fost dominat de scrierile ale lui Walter Benjamin, Roland Barthes și Susan Sontag. În acest capitol, analizez conceptele definitorii ale acestor trei autori în legătură cu fotografia și prezint conceptele de bază introduse de ei. Apoi, prezint pe scurt teoria lui Vilém Flusser dezvoltat în *Filozofia fotografiei*, care pune mediul fotografiei în contextul societății informaționale a timpului nostru. Urmând linia constatărilor celor patru teoreticieni, caut aspecte pentru descrierea mediului fotografiei și relațiilor intermediale.

În următoarea secțiune a celui de-al cincilea capitol al studiului naturii fotografiei, încerc să realizez o descriere a mediului care arată prin care aspecte ale sale poate fi legată de literatură. În primul pas, încerc să dezvolt o definiție tehnică lipsită de orice judecată de valoare, astfel, încât să nu pierd din vedere niciodată pluralitatea mediului care derivă din diferitele funcții sociale ale sale. Ca al doilea pas, subliniez contextele sociale ale fotografiei, acele momente ale vieții și relațiile culturale în care acest mediu tehnic joacă un rol proeminent. În următoarele subcapitole, clarific categoriile tipurilor, mijloacelor tipice și formelor materiale ale fotografiilor, precum și ale practicilor culturale asociate cu acestea, pentru a crea un fundal adecvat pentru analizele concrete care dezvăluie relațiile intermediale.

Următorul capitol, al șaselea, al tezei încearcă să pună fenomenul literar fotografic în contextul istoric. Apoi, prin analiza textelor *Jurnalului de fotografie*, care apărea în Cluj în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, arăt faptul cum a modelat răspândirea noului mediu acel mod de observare și contemplare care poate fi numită vedere fotografică, care este, de asemenea, un element frecvent al operelor contemporane literare.

În capitolul al șaptelea, descriu ce tradiție literară nouă a culturii formelor, ce fel de forme și genuri a creat combinația literaturii și fotografiei. Examinând literatura de specialitate din ultimii 25-30 de ani, se poate observa că numărul publicațiilor de lucrări folclorice a crescut la începutul anilor 2000. Conceptul explicat în lucrarea mea este bine ilustrat în mai multe privințe de Dubravka Ugrešić în *Muzeul capitulării necondiționate* și de romanul *Austerlitz* al lui W. G. Sebald, care exemplifică cele două tipuri de intermedialitate pe care le examinez. O recepție maghiară bogată a fost construită în jurul celor două lucrări de-a lungul anilor 2000. Acest fapt susține importanța lor și de impactul lor asupra literaturii și interpretării literare maghiare, așadar îi voi prezenta detaliat în acest capitol.

Al optulea capitol prezintă volume care gravitează în jurul a trei teme majore ale combinației de mediu. În primul rând, mă ocup de una dintre marile tradiții de folclorice,

cărțile de oraș. Analizez trei cărți despre Budapesta, care au caracterul comun că depășesc prezentarea idealizată, turistică a locurilor emblematice și arată orașul din perspectiva vieții cotidiene a celor care trăiesc în el. În cartea lui Parti Nagy Lajos și a lui Bruno Bourel, *Desene de lumină (Fényrajzok)*, cele două medii devin co-arte. Poetul și fotograficul creează un limbaj de formă care nu doar arată atmosfera capitalei ungare din anii nouăzeci, ci se confruntă și cu contradicțiile perioadei post-regim și obligă la luare de poziție. Volumul de poezii intitulat *Corpuri luminoase (Világító testek)* de Erdős Virág este însoțit de fotografii luate cu telefonul mobil. Imagini și poezii de amator creează o perspectivă poetică unică, care prezintă grupurile invizibile ale societății, detaliile ascunse ale orașului. Volumul *Trecere prin Budapesta (Átkelés Budapesten)* al lui János Térey este o culegere de poeme lângă care putem vedea fotografiile din arhiva Fortepan. Cartea reamintește zonele industriale, zonele periferice și cartierele orașului. Acesta dezvăluie cum memoria epocilor trecute devine invizibilă în aceste părți ale Budapestei și cum devin conservatorii unei vârste epuizate și, astfel, fundalul cenușiu al vieții goale cartierele private de memorie și dezvoltare. Fotografiile incluse, cântecele citate și pagina Google Maps asociată cu cartea oferă o alternativă la explorarea Budapestei, care, contracarând tonul narativ meticolos, cititorului oferă posibilitatea de a experimenta sentimentul de implicare personală.

Următorul capitol discută problema de procesarea trecutului istoric din punctul de vedere al fotoliteraturii. În romanul său Závada Pál, *Lumină naturală (Természetes fény)*, descrie poveștile celui de-al doilea război mondial prin introducerea în text a imaginilor alb-negru din diverse arhive. Volumul conceput similar cu *Austerlitz*-ul lui Sebald poate fi considerat un fel de sinteză a lucrărilor sociografice și romanele anterioare ale lui Závada, în care fotografia joacă un rol-cheie. În lucrarea care se folosește de o multitudine de forme intermediale, fotografiile tematizate sau incluse sunt parte integrantă a narațiunii. Cele două medii, creând uneori dubii, fiind uneori complementare, intră permanent într-un dialog oscilant. Fiind conștient de faptul că în nararea trecutului nicio voce, niciun mediu nu are credibilitatea autenticității, acest mod intermedial a creației poate fi interpretat ca o încercare de problematizarea posibilităților de narare.

În ultima parte a capitolului, analizez problema intermedialității în contextul modernismului digital. Prima dată caut răspuns la modul în care acest concept poate fi interpretat în lumea tehnologiei digitale care încetul cu încetul înghite toate celelalte mijloace media. Apoi, mă uit la ce noi caracteristici ale literaturii pot fi evidențiate în era modernității

digitale descrisă de Alan Kirby.⁶ În acest capitol, prezint antologia contemporană de poezii *InstaVers* și proiectul on-line legat de acesta, care încearcă să dezvolte noi modalități de popularizare a literaturii prin adaptarea la obiceiurile de consum de imagini ale modernismului digital.

În capitolul al nouălea al tezei analizez lucrări în care intermedialitatea nu este realizată prin prezența concrete a imaginii, ci prin evocarea particularităților mediului cu ajutorul figurilor de stil formate prin referițe intermediale. Lucrările lui László Márton și Gábor Schein ridică întrebări legate de memoria istorică și personală în legătură cu fotografia. *Árnyas főtca* pe vizionarea albumului, iar *Retus* pe analogia cu retușării imaginilor își construiește poetica. În ambele cărți, forma caracteristică cheie este ecfrașisul, care, fără imagini reale, folosește poetica lipsei. Romanul lui László Márton se bazează, de fapt, pe descrieri ale imaginii, astfel încât limba sa este formată de particularitățile ecfrașisului. În volumul lui Gábor Schein ecfrașisul, care apare ca gen, generează rapoarte metaforice în contextul întregului volum.

Analiza volumului de nuvele intitulat *Pixel* al Krisztinei Tóth pune din nou problema intermedialității în perspectiva modernității digitale. Titlul cărții se referă la unitatea de bază a imaginii digitale, pixel, și poate fi interpretată ca o metaforă pentru strategia narativă a ciclului de nuvele, a metodei narrative. În analiza mea, susțin că modul de operare a volumului se bazează pe un model de mozaicuri fotografice, în care unitățile mici independente se pot aduna într-un întreg mai mare dacă sunt văzute de la o distanță adecvată. Krisztina Tóth, cu poetica schimbării constante a scării, cu mișcarea constantă a îndepărtării și apropierii creează caracterul specific al textelor intermediale.

În ultimul capitol al părții analitice a disertației analizez volumul *Polaroidok* al lui Márton Simon. Volumul pune în joc polaroidul ca fiind intermediar între tehnologiile tradiționale de producție de fotografie și imaginile digitale. Poeziile de un vers ale poetului sunt interpretate ca poezii scurte care încearcă să depășească formele și genurile tradiționale, fără a le nega, sau a le respinge în mod absolut. Astfel, polaroidul apare ca o încercare de a crea un limbaj poetic și o formă și un posibil gen nou în cartea lui Simon Martin.

⁶ KIRBY 2009.

Concluzii

În cursul cercetării, a devenit clar, că fotografia, prin caracteristicile sale mediale și funcțiile sale în cultură, devine o necesitate pentru literatură în unele cazuri. Lucrările care ridică întrebări legate de memoria istorică și personală se adresează fotografiei pentru posibilitățile sale de referință, experiența timpului, posibilitatea obiectivității și a narațiunii și pentru discutabilitatea acestora. În acest context fotografia este o alternativă a exprimării verbale, care poate acționa ca un partener, poate avea funcție autenticatoare sau incertitudine, poate fi sursa întregului sau fragmentării. În lucrările care înconjoară problema identității personale, fotografia poate să apară ca o imagine oglindă specifică, ca o metaforă a personalității sau chiar alienării sau ca un instrument pentru crearea limbii. În multe cazuri, cărțile de oraș se nasc ca rezultat a unei lucrări de patru mâini a unui fotograf și a unui scriitor / poet. Fotografia reprezintă pentru literatură o viziune asupra lumii care oferă o serie de posibilități cu aspecte comune, dar totuși diferite, o formă de cunoaștere permițând alte metode de recepție și creație. În multe cazuri, literatura, cu formele referinței intermediale adoptă această viziune specifică. În epoca imaginii și a mediilor digitale, fotografia va acționa, în anumite situații, ca mediator al literaturii, creând o interfață care deschide calea unei relații între creație și destinatar. Desigur, se poate afirma și că aceste subiecte recurente în multe cazuri se suprapun în cazul categoriilor formale descrise mai sus.

Prin tehnologiile în schimbare continuă a producerii, distribuirii și consumului imaginilor, vizualizarea, care a devenit ușor accesibilă masei, a devenit mediul dominant al comunicării și cunoașterii până la sfârșitul secolului al XX-lea. Cu toate că imaginea a fost un aspect esențial al literaturii și înainte de apariția fotografiei, în epoca multimedia și a modernității digitale, se ridică într-un mod nou și feroce problematica relației sale cu noile medii ale imaginii.

După cum afirma Walter Benjamin, Susan Sontag și Vilém Flusser în legătură cu distribuția în masă a fotografiilor, un om al timpului nostru are nevoie de un nou tip de cunoștințe, de alfabetizare vizuală și de o privire critică asupra lumii pentru a se orienta în lume. În crearea acestui aspect critic, a atitudinii auto-reflexive, cred că acele opere literare care, trecând peste lupta concurențială a celor două medii și creând un dialog fructuos între imagine și text joacă un rol-cheie. Aceste tipuri de lucrări au efect și împotriva pasivității destinatarului (consumatorului) și, datorită naturii lor intermediale, a modului lor de existență intermedială, creează reflecția ambelor medii.

După analiza lucrărilor cu metoda ”close reading”, se poate afirma că în aceste lucrări nu se mai manifestă concursul medial al imaginii și al textului și ne întâlnim cu încercări de reprimare a fricii de puterea imaginilor prin mijloace lingvistice. Lucrările fotoliterare contemporane prezentate aici trec dincolo de opoziția de putere a mediului imaginii și al limbajului, și oferă posibilitate de a răspunde la întrebările fundamentale ale epocii imaginii: Ce putem face cu imaginile moștenite, acumulate în arhive? Ce ne spun aceste fotografii despre trecutul nostru individual și comun? În era manipulării simple și rapide a fotografiilor, cum putem totuși să credem în continuare în iluzia realității fotografiilor? În lumea imaginilor șocante și a agresiunii lingvistice, ce instrumente de imagine și de limbă ne rămân pentru exprimarea autentică (artistică)?

Un beneficiu suplimentar al tezei poate fi considerată prezentarea generală bazată pe surse diversificate din literatura de specialitate, care, în descrierea sincronică și diacronică a mediului fotografiei, ține permanent cont de problematica științei literaturii.

Disertația mea își propune să prezinte o viziune cuprinzătoare asupra unei zone mai largi de opere fotoliterare. Ca un pas înainte, cred că este oportun cercetarea amănunțită axată pe tematica specifică (cărți de oraș, relația fotoliteratură și post-memorie, fotoliteratură în modernitatea digitală, literatură de călătorie etc.)

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

BARTHES, Roland

1985 [1980]. *Világoskamra. Jegyzetek a fotográfiáról*. Európa, Budapest.

BELTING, Hans

2007. *Képanthropológia. Képtudományi vázlatok*. Kijárat, Budapest.

BENJAMIN, Walter

1980 [1931]. *A fényképezés rövid története*. [Kleine Geschichte der Photographie. Die Literarische Welt, 7. évf., 1931.] Ford. Pór Péter. In: Uő: *Angelus novus. Értekezések, kísérletek, bírálatok*. Szerk. Radnóti Sándor. Magyar Helikon, Budapest. 689–709.

2003 [1936]. *A műalkotás a technikai reprodukálhatóság korában*. [Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit, 1936.] Kurucz Andrea új fordítását átdolgozta: Mélyi József. http://aura.c3.hu/walter_benjamin.html. (2016. 03. 29.)

BOEHM, Gottfried – MITCHELL, W. J. Thomas

2009. Pictorial versus Iconic Turn: Two Letters. *Culture, Theory and Critique*. Vol. 50. 103–121.

BOLTER, Jay David – GRUSIN, Richard

1999. *Remediation. Understanding New Media*. The MIT Press, Cambridge.

BRUNET, François

2009. *Photography and Literature*. (Exposures.) Reaktion Books, London.

CRARY, Jonathan

1999. *A megfigyelő módszerei. Látás és modernitás a 19. században*. Osiris, Bp.

CUNNINGHAM, David – FISHER, Andrew – MAYS, Sas (ed.)

2005. *Photography and Literature in the Twentieth Century*. Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne.

FLUSSER, VILÉM

1990 [1983]. *A fotográfia filozófiája*. Veress Panka – Sebesi István (ford.) Beke László (szerk.) Tartóshullám – Belvedere – ELTE BTK, Budapest.

<http://www.artpool.hu/Flusser/Fotografia/eloszo.html> (2016. 02. 18.)

HÁSZ-FEHÉR KATALIN

2006. A mediális fordulat az irodalomtörténetben. In: Uő. (szerk.): *A látható könyv. Tanulmányok az irodalmi medialitás köréből*. Tiszatáj Alapítvány, Szeged. 7–15.

HIGGINS, Dick

2001 (1965) *Intermedia. Leonardo XXXIV*. 1. 49–54.

<http://muse.jhu.edu/journals/leonardo/v034/34.1higgins.html> (2016. 05. 23)

HIRSCH, Marianne

1997. *Family Frames: Photography, Narrative and Postmemory*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

2014. Túlélő képek. Holokausztfotók és az utóemlékezet munkája. In: Szász Anna Lujza – Zombory Máté (szerk.): *Transnacionális politika és a holokauszt emlékeztörténete*. Befejezetlen Múlt Alapítvány. Budapest. 185–213.

HORNYIK Sándor

2010. A Kép Odüsszeiája. A „vizuális” kultúra tudományelmélete és politikája. *Apertúra*. <http://apertura.hu/2010/tel/hornyik> (2015. 09-04.)

KIBÉDI VARGA Áron

1997. A realizmus alakzatai. Zeuxisztól Warholig. Ford. Házás Nikoletta. In Thomka Beáta (szerk.): *Az irodalom elméletei IV*. Pécs, Jelenkor Kiadó. 131–149.

KINCSES Károly – MUNKÁCSY Gyula

2000. Kísérlet egy érvényes fotótipológia felállítására. In KINCSES – MUNKÁCSY: *Történeti fotóeljárások Magyarországon*. <http://fotomult.c3.hu/fototipologia.html> (2016. 05. 25.)

KIRBY, Alan

2009. *Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture*. Bloomsbury, New York–London.

KISS Noémi

2011. *Fekete-fehér. Tanulmányok a fotográfia és az irodalom kapcsolatáról*. Műút könyvek, Miskolc.

KITTLER, Friedrich

2005 [1999]. *Optikai médiumok. Berlini előadás*. Kelemen Pál (ford.). Magyar Műhely Kiadó – Ráció Kiadó, Budapest.

KOLTA Magdolna,

2003. *Képmutogatók. A fotográfiai látás kultúrtörténete*. Magyar Fotográfiai Múzeum, Kecskemét.

<http://www.fotoklikk.hu/sites/default/files/fm/kepmutogatok/index.html> (2015. 10. 23.)

LÉNÁRT Tamás

2013. *Rögzítés és önkioldás. Fotografikus effektusok és fényképezések az irodalomban.* Kijárat, Budapest.

MANOVICH, Lev

2002 (1995). The Paradoxes of Digital Photography. In: Wells, Liz (ed.): *The Photography Reader.* Routledge, New York. 240-249.

<http://manovich.net/index.php/projects/paradoxes-of-digital-photography> (2016. 02. 25.)

MARKÓJA Csilla

2016. *A mérleg nyelve - Szó és kép Nádas Péter művészetében.* Jelenkor – Meridián, Budapest.

MITCHELL, W. J. Thomas

1986. *Iconology. Image, Text, Ideology.* The University of Chicago Press, Chicago – London.

1992. *The Reconfigured Eye. Visual Truth in the Post-Photographic Era.* MIT Press, Boston.

1994. *Picture Theory. Essays on Verbal and Visual Representation.* The University of Chicago Press, Chicago – London.

2004. A látást megmutatni – A vizuális kultúra kritikája. *Enigma*, 41. sz. 17-30.

November. <http://www.visual-studies.com/interviews/mitchell.html> (2016. 02. 25.)

2012. *A képek politikája. W. J. T. Mitchell válogatott írásai.* Szerk. Szőnyi György Endre – Szauter Dóra. JATEpress, Szeged.

MITCHELL, W. J. Thomas –GRØNSTAD, Asbjørn – VÅGNES, Øyvind

2006. What do pictures want? Interview with W. J. T. Mitchell. *Image & Narrative.*

MCLUHAN, Marshall

1964. *Understanding Media: The Extensions of Man.* New American Library – Times Mirror, New York.

MONTIER, Jean-Pierre

2017. Photoliterature: trading gazes. *Image & Narrative*, XIX/2. 77–89.

MÜLLER, Jürgen E.

2010. Intermediality and Media Historiography in the Digital Era. *Acta Univ. Sapientiae. Film and Media Studies* 2. 15–38.

NAGY Anna

2017. Babits-bulvár. Három lehetséges közelítés a digitális modernség felől a klasszikus modernség irodalma fel. In: Orbán Gyöngy – Fóris-Ferenczi Rita – Bilibók Renáta (szerk.): *Hermészkedő*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2017. 105–122.

2016. A megsemmisülés esztétikája. *Korunk*. III. sz. 72–75.

2014a. Képzelt képek albuma. A köztesség létmódjai Dubravka Ugrešić A feltétel nélküli kapituláció múzeuma című regényében. In: Csöngé Tamás, Kis Georgina, Pálffy Eszter (szerk.): *Műhelylapok*. A Kerényi Károly Szakkollégium Műhelynapjai konferencia előadásainak szerkesztett változata. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Kerényi Károly Szakkollégium. Virágmandula Kiadó Kft., Pécs. 105–116.

2014b. A köztesség létmódjai Dubravka Ugrešić A feltétel nélküli kapituláció múzeuma című regényében. In: dr. Keszeg Vilmos (szerk.): *Folyamatok, szövegek, események. A kolozsvári Hungarológiai Tudományok Doktori Iskola tanulmányai*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár. 165–178.

2015. Metamodernizmus és intermedialitás a kortárs magyar irodalomban. In: *Szövegek, folyamatok, események. A kolozsvári Hungarológiai Tudományok Doktori Iskola tanulmányai*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár. 207–226.

OOSTERLING, Henk

2003. Sens(a)ble Intermediality and Interesse. Toward an Ontology of the In-Between. *Intermedialitás*, nr. 1. 29–46.

PAECH, Joachim

2000. *Artwork – Text – Medium. Steps en route to Intermediality*. <http://www.uni-konstanz.de/FuF/Philo/LitWiss/MedienWiss/Texte/interm.html> [2014.02.15.]

PÁL Gyöngyi

2018. *A magyar fotóirodalom kartográfiája – 1.0 verzió*.

<http://fotoirodalom.blogspot.com/2018/07/a-magyar-fotoirodalom-kartografiaja.html>. július 7. (2019. 05. 11.)

PETHŐ Ágnes,

2002. Szövegek a médiumok között. In: PETHŐ Ágnes (szerk.): *Képátvitelek. Tanulmányok az intermedialitás tárgyköréből*. Scientia, Kolozsvár. 7–17.

RAJEWSKY, Irina O.

2005. Intermediality, Intertextuality, and Remediation: A Literary Perspective on Intermediality. *Intermedialitás*. Nr. 6. 43–64.

SÁNDOR Katalin

2011. *Nyugtalanító írás/képek. A vizuális költészet intermedialitásáról*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

SONTAG, Susan

2004 [2003]. *A szenvedés képei*. Európa, Budapest.

2007 [1977]. *A fényképezésről*. Nemes Anna (ford.) Európa, Budapest.

SZAJBÉLY Mihály

2008. *Intermediális randevúk 19. században*. Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, Pécs.

SZILÁGYI SÁNDOR

2014. *A fotográfia (?) elméletei. Klasszikus és kortárs megközelítések*. Vince Kiadó, Budapest.

TIFENTALE, Alise –MANOVICH, Lev

2018. Competitive Photography and the Presentation of the Self. In: Jens RUCHATZ – Sabine WIRTH –Julia ECKEL (ed.): *Exploring the Selfie: Historical, Analytical, and Theoretical Approaches to Digital Self-Photography*. Palgrave Macmillan, London. 167–187.

VISY Beatrix

2015. Fénykép, fényképleírás, narráció (Kérdések a fénykép irodalmi jelenléte kapcsán). *Alföld*. 62. évf., okt. 62–68.

2017. Fénykép és szöveg, fénykép az irodalomban – elméleti közelítések. *Helikon*, LXIII. évf. 4. sz. 463–500.

WARNER MARIEN, Marie

2015. *A fotográfia nagykönyve. A fényképezés kultúrtörténete*. Typotex, Budapest.